

УДК 37:004:378.027.7:37.01:37.07:005.3
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.85.33>

А. В. Сущенко

доктор педагогічних наук,
професор кафедри теорії й методики фізичного виховання,
адаптивної та масової фізичної культури
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

С. О. Табінська

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та методики спортивної підготовки
Придніпровської державної академії фізичної культури і спорту

ОПТИМІЗАЦІЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ФАХІВЦІВ СПОРТИВНО-ФІЗКУЛЬТУРНОГО ПРОФІЛЮ

Статтю присвячено дослідженню шляхів оптимізації соціокультурного змісту професійної освіти фахівців спортивно-фізкультурного профілю. Висвітлено теоретичні аспекти соціокультурної освіти, що може виступити в ролі «соціокультурного каталізатора» економічних, культурних та інших змін, які позначають якісно новий характер соціокультурної динаміки суспільства. Представлено теоретичне обґрунтування пошуку і відбору сучасних фонових знань соціокультурної тематики для експериментального впровадження в освітній процес та вдосконалення робочої програми викладання дисципліни «Соціологія спорту» з метою формування у здобувачів вищої освіти з фізичної культури соціокультурних компетенцій в умовах глобалізації. Показано, що соціокультурна компетентність складається з окремих загальних компетентностей, затверджених у Стандартах вищої освіти з фізичної культури і спорту, а саме: здатності реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні; здатності зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство; здатності працювати в команді; здатності працювати в міжнародному контексті; навичок міжособистісної взаємодії; здатності діяти на основі етичних міркувань. Результати проведеного теоретичного дослідження зосереджені на соціокультурному значенні спорту, що ставить на перед необхідність звернутися до проблеми глибинної сутності людських стосунків та індивідуального соціального коду, формуючи при цьому у здобувачів вищої освіти установку на співробітництво, повагу й толерантність й у спорті, й після завершення спортивної кар'єри. Зазначено, що проблема формування соціокультурної компетентності у майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, що навчаються у вітчизняних закладах вищої освіти, залишається мало розробленою й може виходити за межі вивчення даної дисципліни, переплітатися у міждисциплінарних зв'язках й реалізовуватися найбільш повно у позанавчальний час в рамках студентських клубів.

Ключові слова: робоча програма дисципліни, стандарт вищої освіти, загальні компетентності, міждисциплінарні зв'язки, соціологія спорту.

Постановка проблеми. З позиції класичних соціологічних уявлень, освіта є одним з найважливіших соціальних інститутів, й виконує цілу низку соціально значущих функцій. А отже, багато процесів, що відбуваються в світі та окремі держави, взаємопов'язані з її функціонуванням. Тим більше, що система вищої професійної освіти в якості соціального інституту повинна ставити собі за мету та виконувати функцію соціальної адаптації та соціалізації особистості в суспільстві [5, с. 109-110]. Крім того, вчені [34, 35] збігаються у думці, що місією закладів вищої освіти незалежно від їх напрямку є формування особистості, адже саме така освіта може виступити в ролі «соціокультурного каталізатора» економічних, культурних та інших змін, які позначають

якісно новий характер соціокультурної динаміки суспільства.

Так, взаємозалежність глобалізації («можливості не тільки знати про ціле людського всесвіту, а й бути персонально причетним до світових подій, що утворюють це ціле»), комунікації («здатності з'єднати різноманітні світи людей, примирити в глобальному масштабі спільноти та нації») та політики мультікультуралізму є загально визнаною у світовому миробудівництві й поширенні спільних норм і цінностей [2, с. 5-9], а побіжний погляд на ці місткі поняття у контексті професійної освіти з фізичної культури і спорту порушує низку нових фонових соціокультурних питань, що можуть бути розглянуті та опрацьовані під час опанування здобувачами вищої освіти дисципліни «Соціологія спорту».

Адже феномен сучасного спорту є, по суті, цивілізаційним культурним надбанням, багатомірним і складним глобальним соціальним явищем [42-46].

Варто підкреслити, що система поглядів з цього приводу може буде амбітна вшир і вглиб, виходити за межі вивчення даної дисципліни, переплітатися у міждисциплінарних зв'язках й реалізовуватися найбільш повно у позанавчальний час в рамках студентських клубів [30, 31]. Адже гострота й актуальність теми є на часі, і не можна не зважати на те, що навколо спорту відбуваються активні соціальні процеси, а сам спорт відіграє значну роль у розвитку суспільних відносин, маючи при цьому свої гендерні, соціологічні та інші соціокультурні проблеми, що підтверджуються чималою кількістю наукових статей, опублікованих у рецензованому науковому журналі «International Review for the Sociology of Sport» [41] за останні роки.

«Соціологія спорту» як поняття введено в науковий ужиток у 1921 році німецьким соціологом Г. Ріссе [45], коли в однойменній праці він проаналізував сутність і роль спорту як важливого соціокультурного феномена. У 1964 році був створений Міжнародний комітет соціології спорту. Подальший розвиток соціології спорту за кордоном, як зазначено у спільному дослідженні М. О. Мінца, В. Я. Маєра, М. І. Андрющенко, І. В. Головаченко, 2018 [21], був пов'язаний з дослідженнями К. Дима, Г. Ленка, Г. Плеснера (ФРН), Ж. Дюмазадьє, Ж. Маньяна, Ж. Мейно (Франція), П. Рассела, І. Кріфтиса (Англія), Г. Люшена, Ч. Макклоя, Д. Строка (США), М. Левена (Бельгія), К. Майора (Австрія), Х. Ортеги-і-Гассета (Іспанія), А. Наторіо (Італія), Т. Ниво (Японія), М. Візітея (Молдова) та ін. Тож, за результатами попереднього аналізу наукової літератури з проблематики дослідження нами було зроблено висновок, що розробка означеної проблеми може включати «корені напруги» у зрушенні соціокультурної цивілізаційної парадигми в бік уявлень про «мирне глобальне селище» як певну кінцеву мету, своєрідний ідеал глобальної комунікації; про фундаментальне право на свій голос у колективному ансамблі спілкування при інтенсифікації міжлюдських зв'язків, економічних і культурних взаємин, інтернаціонального братерства, та, власне, особистого об'єктивного ставлення до світу і спортивної діяльності зокрема; про горизонт культурних значень спорту у реальному стані справ держави; про дисципліну мислення, спрямованого на досягнення консенсусу у міжособистісному просторі; про користь і закономірності функціонування соціального капіталу; про траєкторії соціалізації індивіда в економічних матрицях капіталістичної глобалізації; про соціокультурні парадигми згоди як основи стратегії майбутнього; про формування соціокультурного світогляду, етичної толерантності та культури причетності тощо.

При цьому аналіз навчального посібника [18] та робочої програми й курсу лекцій з дисципліни «Соціологія спорту» [26] показав, що в них не звертається достатньої уваги на формування знань з соціокультурної тематики. Незрозуміло через які сучасні практики, теорії та зміст можна сформувати здатність та готовність здобувачів вищої освіти з фізичної культури і спорту до розпізнавання соціокультурних проблем у професійній практиці, та до активної співпраці в межах загальноєвропейського або світового освітнього простору.

І оскільки, сьогодні зростають вимоги до якості професійної підготовки майбутніх фахівців спортивно-фізкультурного профілю, у тому числі згідно із затвердженим Державним соціальним стандартом у сфері фізичної культури і спорту [8], виникає потреба у вирішенні протиріччя між необхідністю у глобалізованому соціумі об'єднуватися у міжнародні мережі ЗВО, що готують майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, створюючи при цьому найкращі й потужні уніфіковані освітні програми із наскрізним і прозорим змістом усіх освітніх компонентів та конкурентною природою самого феномену спорту з його сучасною комерціалізацією і професіоналізацією, де перемога спортсменів окремої країни є, по суті, сенсом наукових досліджень та надбанням відповідної нації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження показало, що проблему соціокультурного підходу в освіті часто розглядають з позиції навчання мов, що передбачає професійно-спрямоване формування соціокультурної компетентності у майбутнього вчителя іноземної мови (Ю. Г. Безвін, 2018 [1]; І. А. Закір'янова, 2006 [12]; Ю. І. Трикашна, 2017 [32]; С. О. Шехавцева, 2009 [39]; М. О. Шиловська, 2009 [40]) та розкриття основних принципів соціокультурної освіти засобами мов у XXI столітті (В. В. Сафонова, 2007 [28]) тощо.

Слід враховувати, що розробкою моделей та інших науково-теоретичних засад формування соціокультурної компетентності у процесі професійної підготовки займалися вчені з різних фахових спеціальностей, зокрема такі розробки було здійснено для майбутніх судоводіїв міжнародних рейсів (Л. В. Ліпшиць, 2018 [16]); для майбутніх фахівців інженерно-технічного напрямку (О. В. Квасник, 2013 [13]); для майбутніх учителів початкової школи (Н. А. Дідур, 2018 [11]; В. Ф. Котубей, 2019 [14]); для майбутніх соціальних працівників (Л. Курінна, 2020 [15]; Ю. М. Рябова, 2016 [27]); для майбутніх журналістів (Н. Р. Бобаль, 2013 [3]); для майбутніх менеджерів соціокультурної сфери (В. Локшин, 2015 [17]); для майбутніх юристів (В. В. Хребтова, 2011 [38]); для майбутніх філологів (О. Ф. Усик, 2010 [33]); для майбутніх аграріїв (Т. М. Фоменко, 2021 [36]); для майбутніх еконо-

містів (Є. Л. Хачатрен, 2020 [37]); для майбутніх фармацевтів (І. Є. Процюк, 2019 [25]) тощо.

Разом з тим, особлива увага науковців звертається й на такі аспекти реалізації соціокультурного підходу в системі вищої освіти, як: встановлення потенціалу гумористичних текстів для формування соціокультурної компетентності (С.Є. Дворянчикова, Е.Ш. Салахатдінова, 2017 [7]); дослідження соціокультурних орієнтацій студентської молоді (А. К. Похресник, 2002 [24]) тощо.

Питанням оволодіння соціокультурними технологіями фахівцями фізичної культури і спорту як новою професійною компетентністю займався вчений (Д. Н. Машков, 2011 [20]). Дослідник запропонував авторський підхід до проектування соціокультурної моделі конкурентноздатного фахівця, що базується на структурно-функціональному підході до класифікації компетенцій та на пошуку відповідностей між групами компетенцій і засобами навчання в методиці багатостороннього навчання. В основу такої системи класифікації дослідник поклав розроблену структурно-функціональну схему, що включає, на його думку, наступні структурні компоненти соціокультурної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту:

- соціальні компетентності (комунікабельність, здатність переконувати, толерантність, готовність брати на себе відповідальність);
- когнітивні компетенції (абстрактне мислення, художньо-образне мислення, конструктивне мислення, конкретне мислення, критичне мислення);
- компетенції особистісного розвитку (креативність, надійність, адаптивність, відкритість до нового досвіду);
- практичні компетенції (лідерські якості, прагнення до успіху, старанність, здатність працювати в команді).

Однак, у своїх дослідженнях він прийшов до висновку, що проблеми, пов'язані з виявленням специфіки технологічних процесів при розробці окремих соціокультурних проектів і програм, адекватності використання засобів, форм і методів впливу на особистість, проблеми нововведень у соціокультурних технологіях підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту все ж потребують подальших ґрунтовних досліджень.

Проблемі формування соціокультурної компетентності студентів конкретного факультету, а саме факультету фізичної культури педагогічного закладу освіти присвятила свою увагу вчена також із за кордону (С. В. Пахотина, 2007 [23]). Проте її апробовані експериментальні висновки і методичні рекомендації були розроблені для роботи кафедри іноземних мов і не охоплюють масштабних теоретичних і методичних засад формування соціокультурної компетентності українських здобувачів вищої освіти у процесі їх профе-

сійної підготовки чи під час вивчення дисципліни «Соціологія спорту».

Далі, користуючись ґрунтовним порівняльним аналізом кращих зразків зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання й спорту проведеним вченим на рівні докторської дисертації (А. В. Сватсьевим, 2013), є підстави вважати, що в зарубіжних країнах вже не менше 10 років особлива увага спрямовується на формування особистості, яка «здатна ефективно працювати в середовищі або системі, що характеризується взаємодією різних культур, поліетнічності і готова до активної співпраці в межах загальноєвропейського або світового освітнього простору, стати над національним і релігійним контекстом, сформувати в собі ноосферну свідомість та індивідуальне відчуття етичної й моральної відповідальності в плюралістичному багатонаціональному суспільстві» [29, с. 93].

Характерно, що й у роботі сербського вченого [43] вказується на домінуючі теоретико-методологічні парадигми вивчення спорту в соціальних науках, особливо соціології: функціоналізму, теорії конфлікту в суспільстві, інтерпретаційної та постмодерністської теорії. Так, досліднику вдалося проаналізувати діалектику сучасних відносин між спортом і суспільством, де особлива увага приділяється розподілу соціальної влади між спортом, капіталом і ЗМІ на локальному та глобальному рівнях. Вказано, що на місцевому рівні спостерігається яскраво виражений вплив політики на спорт, який реалізується через різні механізми влади, а також інших політичних суб'єктів. Найміцніші зв'язки між спортом і суспільством підтримують капітал і ЗМІ, які не знають кордонів, а через власність і механізми фінансування спортивних клубів і товариств, спортсменів і спортивних змагань була створена ціла мережа капіталістичних відносин у спорті. Дане теоретичне дослідження для нас є цінним ще й з того погляду, що його зміст й проблемні аспекти можна додати до програми викладання дисципліни «Соціологія спорту».

Тож, незважаючи на широке поле публікацій, дослідження оптимізації соціокультурного змісту професійної освіти майбутніх фахівців спортивно-фізкультурного профілю не набуло достатнього висвітлення, а проблема формування соціокультурної компетентності у майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, що навчаються у вітчизняних ЗВО, залишається мало розробленою. І це підтверджується існуванням вищезазначеного протиріччя, необхідністю його вирішення та наявністю теоретичних здобутків, розгляду яких ми і присвятили дану частину дослідження.

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування пошуку і відбору сучасних фонових знань соціокультурної тематики для експериментального впровадження в освітній процес та вдоскона-

лення робочої програми викладання дисципліни «Соціологія спорту» з метою формування у здобувачів вищої освіти з фізичної культури соціокультурних компетенцій в умовах глобалізації.

Методи дослідження. У роботі використані методи теоретичного дослідження, а саме: вивчення літератури і документальних матеріалів, абстрагування, аналіз і синтез, індукція та дедукція, ідеалізація та узагальнення.

Результати дослідження. Насамперед, звернемося й надалі будемо спиратися на загальні вказівки у нових Стандартах [9, 10] щодо розвитку загальних компетентностей, які повинні бути сформовані у будь-якого здобувача вищої освіти незалежно від отриманого ним фаху. Серед списку із 12 (бакалавр) та 8 (магістр) таких загальних компетентностей, п'ять з них на рівні бакалавріату, та як мінімум одна на рівні магістратури складають соціокультурну компетентність особистості. Детально у Стандартах вони мають наступний шифр та назву (табл. 1).

Згідно з матрицею відповідності визначених Стандартом компетентностей дескрипторам НРК приведені вище загальні компетентності, що складають у свою чергу соціокультурну компетентність, корелюють з К2, тобто здатністю ефективно формувати комунікаційну стратегію.

До проблеми аналізу освіти як соціокультурного інституту зверталось чимало авторів [19, 29, 35], які розглядали її через формаційний, цивілізаційний та діяльнісний підходи. Відповідно до цього, важливим є процес засвоєння здобувачем вищої освіти спеціально підібраної інформації, що унаочнює суспільні цінності, практичні ідеї та проекти соціокультурного контексту і їх втілення в індивідуальному досвіді перетворення реального світу. І хоча робоча програма навчальної дисципліни, що викладається у ЗВО складається з різних розділів та компонентів, зупинимось на деяких її аспектах. Так, традиційна програма навчальної дисципліни «Соціологія спорту» [26] розрахована на 120 годин, з них: 22 години лекцій, 22 години семінарських занять та 76 години відведено на самостійне опанування змісту курсу. Включає 4 модуля, що складені з 11 тем (табл. 2).

Зважаючи на те, що кількість тем у перших двох модулях складає лише по дві, і це не співпадає по кількості ні з третім, ні з четвертим змістовним модулем, ми пропонуємо додати до першого та другого модулю ще по одній темі. Так, у першому модулі програму викладання дисципліни можна розширити третьою темою під назвою «Система координат соціально-культурних протиріч, що визначають напрямки конкретних соціологічних досліджень у галузі фізичної культури і спорту». Складовими темами можуть виступити такі питання: 1. Проблеми, що висвітлені у рецензованих наукових журналах з соціології спорту, на кшталт «International Review for the Sociology of Sport». 2. Вплив шоу-бізнесу, дегуманізації та різноманітних кризових явищ у суспільстві на розвиток спорту та якості й риси людини. 3. Креативна взаємодія наук у вирішенні соціально-культурних протиріч у галузі фізичної культури і спорту.

Програму другого модулю ми пропонуємо розширити наступною третьою темою: «Динаміка спорту в контексті соціокультурної еволюції світового суспільства». Дана тема може включати розгляд та пояснення наступних проблемних питань: 1. Приховані структурні параметри соціокультурної еволюції. 2. Взаємозв'язок спорту зі сферами сучасного суспільства: культура, релігія, економіка, політика, освіта.

Назву третього модулю пропонуємо дещо уточнити і написати в такій інтерпретації: «Соціокультурні аспекти спортивної кар'єри». Зміст третього модулю, ми також пропонуємо оптимізувати, об'єднавши традиційні теми 5, 6, 8 в одну, тепер вже сьому тему, що може мати назву: «Антигуманістичні, гендерні та здоров'язбережувальні проблеми у спорті». До складових теми відповідно будуть включені такі питання: 1. Професіоналізація і комерціалізація олімпійського руху та пов'язані з цим неоднозначні тенденції в спорті. 2. Проблема гендерних відносин у спорті. 3. Характеристика соціальної природи особистості та механізми впливу спорту на її соціалізацію та якість й тривалість життя.

Тож, з'являється можливість розширити даний третій модуль ще однією темою, а саме: «Типи вза-

Таблиця 1

Шифр	Назва загальної компетентності
ЗК 2	«Здатність реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні» (бакалавр).
ЗК 3	«Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій» (бакалавр).
ЗК 4	«Здатність працювати в команді» (бакалавр).
ЗК 8	«Здатність працювати в міжнародному контексті» (магістр);
ЗК 9	«Навички міжособистісної взаємодії» (бакалавр);
ЗК 11	«Здатність діяти на основі етичних міркувань» (бакалавр).

Таблиця 2

Назва модулю	Назва теми та її зміст
Модуль 1. Соціологія спорту – як один із напрямків сучасного соціологічного значення.	Тема 1. Соціологія спорту, як наукова і навчальна дисципліна. <i>Складові теми:</i> 1. Цілі та завдання «Соціології спорту» як наукової та навчальної дисципліни. 2. Функції «Соціології спорту». 3. Основні соціальні проблеми які вирішує соціологія спорту. Тема 2. Історичні аспекти розвитку соціології спорту. <i>Складові теми:</i> 1. Виникнення соціології як науки. 2. Виникнення та розвиток «Соціології спорту» як наукової та навчальної дисципліни. 3. Формування міжнародних організацій та структур соціології спорту, їх діяльність.
Модуль 2. Спорт, як соціальний феномен.	Тема 3. Спорт, як соціальний інститут. <i>Складові теми:</i> 1. Поняття соціального феномену спорту як соціального інституту. 2. Соціальні функції спорту. 3. Інфраструктура спорту як соціального інституту. 4. Підготовка професійних кадрів для роботи в спорті в спеціальних учбових закладах. Тема 4. Соціокультурні цінності фізичної культури і спорту. <i>Складові теми:</i> 1. Поняття про соціокультурний зміст фізичної культури і спорту. 2. Інтелектуальні цінності спорту. 3. Технології спортивного тренування як цінності спорту. 4. Цінності спорту як фактори соціальної інтеграції та укріплення міжнародних зв'язків. 5. Валеологічні цінності спорту.
Модуль 3. Соціологічні проблеми спортивної діяльності.	Тема 5. Соціологічні проблеми спорту вищих досягнень та сучасного олімпійського руху. <i>Складові теми:</i> 1. Професіоналізація олімпійського спорту. 2. Комерціалізація олімпійського руху. 3. Розвиток антигуманістичних тенденцій в спорті вищих досягнень. 4. Проблема допінгу та збереження здоров'я спортсменів. Тема 6. Соціологічні проблеми жіночого та дитячо-юнацького спорту. <i>Складові теми:</i> 1. Проблема гендерних відносин в спорті. 2. Проблема омолодження жіночого спорту та раннє закінчення спортивної кар'єри. 3. Проблема збереження здоров'я дітей на ранньому початку спортивних занять. 4. Травматизм та захворюваність в жіночому та дитячо-юнацькому спорті. Тема 7. Характеристика спортивної кар'єри. <i>Складові теми:</i> 1. Основні риси спортивної кар'єри. 2. Характеристика етапів спортивної кар'єри. 3. Основні кризи спортивної кар'єри та шляхи їх подолання. 4. Проблеми виходу спортсменів зі спорту і адаптація до нової діяльності. Тема 8. Спорт і соціалізація особистості. <i>Складові теми:</i> 1. Характеристика соціальної природи людини. 2. Формування особистості в процесі соціалізації індивіда. 3. Соціалізація особистості в спорті.
Модуль 4. Загальна характеристика соціологічного дослідження.	Тема 9. Організація, методика та процедури соціологічного дослідження. <i>Складові теми:</i> 1. Організаційні аспекти соціологічного дослідження. 2. Соціальні завдання, що вирішуються в процесі соціального дослідження. 3. Визначення понять: метод, методика та процедура соціологічного дослідження. Тема 10. Етапи, види і методи соціологічного дослідження. <i>Складові теми:</i> 1. Характеристика етапів при соціологічному дослідженні. 2. Характеристика метода спостереження. 3. Характеристика метода аналізу документів. 4. Характеристика метода опитування при соціологічному дослідженні. 5. Поняття про проведення соціологічного експерименту. Тема 11. Загальна структура програми конкретного соціологічного дослідження. <i>Складові теми:</i> 1. Різновиди конкретного соціологічного дослідження (КСД). 2. Поняття програми КСД. 3. Характеристика методологічної частини програми КСД. 4. Характеристика методичної частини програми КСД. 5. Складання прогнозу розвитку конкретного явища на підставі соціологічного дослідження [26].

емовідношень людей, націй, держав та їх вплив на розвиток олімпійського руху». Ця тема може складатися з таких питань: 1. Толерантність, повага, доброзичливість – міф чи реальність на спортивному майданчику та олімпійській арені? 2. Агресія у спорті та її вплив на здатність діяти у суспільстві на основі етичних міркувань. 3. Конфігурації й мінливість міжособистісного простору в часі й в життєвому успіху – комунікації у спорті та засоби регуляції міжособистісних відносин.

Таким чином, кожний з чотирьох змістовних модуля буде складатися з трьох тем і включати додаткові фонові знання з соціокультурної тематики, зокрема проблемні питання соціокультурної еволюції світового суспільства, взаємовідношень людей, етичних принципів, толерантності, міжособистісного простору, та взаємодії наук у вирішенні соціально-культурних протиріч у галузі фізичної культури і спорту.

Перлиною у короні опанування дисципліною повинно стати виконання здобувачами вищої освіти творчого завдання в межах четвертого модуля: «Складання програми конкретного соці-

ологічного дослідження, що має соціокультурну спрямованість; розробка відповідного анкетування; інтерпретація отриманих результатів».

Дискусія. Проаналізований фактичний матеріал нових Стандартів [9, 10] ілюструє необхідність побудови аналітичної перспективи у розробці соціокультурного змісту професійної освіти майбутніх фахівців фізичної культури і спорту та його обережного впровадження в навчальний процес ЗВО. А спираючись на відомих французьких дослідників (П. Бурдьє, Ж. К. Пассрон, 2007 [4]), які вбачають причини недовісти освітніх реформ у відсутності надійної теоретичної основи, цілісного наукового бачення процесів, що відбуваються в даній сфері, виникає впевненість й у тому, що ефективність оптимізації соціокультурного змісту освіти з фізичної культури і спорту певною мірою буде залежати не тільки від широти світогляду розробників таких програми, але й від здатності застосовувати відповідний набір «лінз» для фокусування на окремому питанні чи для поєднання між собою низки відповідних теоретичних аспектів в організації освітньої діяльності здобувачів вищої освіти.

Виходячи з цього, у першому випадку ми пропонуємо використовувати лінзу, що дозволяє поєднати панораму інтересів епохи в її історичності як такої у часі та аспекти соціального буття спорту на концептуальному рівні з принципами соціальної обумовленості психіки. Практично, розуміння суспільства, в якому ми живемо, і самих себе дає змогу повніше зрозуміти структуру та характер відносин, що складаються в перебігу соціальної взаємодії індивідів, у тому числі у сфері спорту. Безсумнівно, що за моральним змістом моделі поведінки у спортивній діяльності бувають протилежні. А за концепцією американського соціолога Райта Мілза, якого цитує у своїй праці (В. Паніотто, 2022), цей компонент знання, тобто здатність побачити наше життя, клопоти, проблеми, сподівання у їхніх зв'язках із широким соціальним та історичним контекстом має навіть назву «соціологічної уяви» [22, с. 15]. Тим більше, що М. Вебер [6] наполягав на «історичній специфічності» і писав, що із зміною епохи втрачають свою силу і цінності, на зміну їм приходять цінності іншої епохи, які впливають не лише на пізнання та оцінку явищ, але й визначають норми взаємовідносин людей, устрій суспільного життя.

У другому випадку – лінзу, що сфокусує увагу на соціологічних підходах до якості вищої освіти, на соціальних ризиках й кризах в освіті та соціальних функціях освіти, що вперше були визначені французьким соціологом Е. Дюркгеймом (1858-1917) та німецьким соціологом, політичним економістом М. Вебером (1864-1920). По суті така лінза може підсвітити багатогранність освіти як процесу розвитку та становлення особистості, її соціокультурного досвіду.

У третьому випадку – лінзу, що сприяє мікроаналізу освіти з позицій символічного інтеракціонізму, теорії соціального обміну, теорії справедливого обміну, етнометодології, теорії соціокультурної дії, та дає можливість прицільно побачити «ідеальну дидактику» й на експериментальному рівні впроваджувати в освітній процес викладання тієї чи іншої дисципліни соціально-гуманітарного напрямку, з урахуванням її завдань та специфіки, ефективні прийоми педагогічної техніки щодо формування соціокультурних компетенцій.

У четвертому випадку – лінзу, що допомагає поєднати життєві плани студентської молоді, їх життєві перспективи, професійне самовизначення й ціннісні орієнтири з можливостями науково-технічної революції та відповідними інноваційними процесами в освіті.

Виходячи з того, що соціокультурні компетентності формуються «у контексті простору освіти, науки і культури європейського рівня науково-просвітницьким впливом на громадську думку та науково-філософським обґрунтуванням викла-

дання соціогуманітарних дисциплін на засадах переосмислення наявних та формування нових знань» (Ю. Макешина, С. Лисенко, А. Кравченко, М. Самошкіна, 2022) [19, с. 100] проблема, що нами порушена, має міждисциплінарний характер і повинна вивчатися з різних сторін та вирішуватися різними науками, зокрема, у подальших дослідженнях можна спиратися на соціокультурну антропологію й соціокультурну психологію, філософію спорту й філософію освіти тощо. На наш погляд, такі межі дозволять якнайповніше висвітлити теоретико-методичний майданчик світових надбань та систематизувати чисельні теорії й концепції з проблематики соціокультурної освіти майбутніх фахівців фізичної культури і спорту та вирішити актуальні освітні завдання педагогіки вищої школи.

Висновки. Проблема формування соціокультурної компетентності у майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, що навчаються у вітчизняних ЗВО, залишається мало розробленою й може виходити за межі вивчення дисципліни «Соціологія спорту», переплітатися у міждисциплінарних зв'язках й реалізовуватися найбільш повно у позанавчальний час в рамках наукових студентських клубів.

Досліджено, що можливість ефективно орієнтуватися й адаптуватися у глобалізованому світовому просторі може дати саме соціокультурна компетентність, що складається з окремих загальних компетентностей, затверджених у Стандартах вищої освіти з фізичної культури і спорту, а саме: здатності реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні; здатності зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство; здатності працювати в команді; здатності працювати в міжнародному контексті; навичок міжособистісної взаємодії; здатності діяти на основі етичних міркувань.

Результати проведеного теоретичного дослідження, що були зосереджені на соціокультурній еволюції суспільства й значенні спорту у ній, дозволили зробити висновок про необхідність звернутися в рамках міждисциплінарних зв'язків до проблеми глибинної сутності людських стосунків, індивідуального соціального коду та процесів національної ідентичності, формуючи при цьому у здобувачів вищої освіти особливу «соціологічну уяву» із установкою на співробітництво, повагу й толерантність, що буде зберігатися й у спорті, й після завершення спортивної кар'єри.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у встановленні методологічно-організаційних підходів та інших шляхів формування соціокультурних компетенцій у майбутніх фахівців фізичної культури і спорту у процесі здобуття ними вищої освіти з фізичної культури і спорту на першому бакалаврському та другому магістерському рівнях.

Список використаної літератури:

1. Безвін Ю. Г. Формування соціокультурної компетентності у майбутніх викладачів англійської мови засобами проектної діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ. нац. лінгвіст. ун-т. Київ, 2018. 22 с.
2. Бистрицький Є., Зимовець Р., Пролеєв С. Комунікація і культура в глобальному світі. К.: Дух і літера. 2020. 416 с.
3. Бобаль Н. Р. Формування соціокультурної компетентності майбутніх журналістів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця. 2013. 20 с.
4. Бурдьє П., Пассрон Ж. К. Воспроизводство: элементы теории системы образования. Пер. с франц. Н. А. Шматко. М. : Просвещение, 2007. 267 с.
5. Васильева Е. Н. Теоретико-методологические аспекты исследования социокультурного образования. *Вестник Томского государственного университета*. 2007. № 294. С. 109-112.
6. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. Переклад з німецької О. Погорілий. К. : Наш формат. 2018. 180 с.
7. Дворянчикова С. Є., Салахатдінова Е. Ш. Потенціал гумористичних текстів для формування соціокультурної компетентності студентів-іноземців немовних вишів. *Science and Education*. 2017. Issue 5. С. 140-147.
8. Державний соціальний стандарт у сфері фізичної культури і спорту. Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства молоді та спорту № 4029 від 22.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0559-13#Text> (дата звернення: 10.10.22)
9. Державний стандарт вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, затверджений Наказом МОН України № 567 від 24.04.19 р.
10. Державний стандарт вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» другого (магістерського) рівня вищої освіти, затверджений Наказом МОН України № 516 від 11.05.21 р.
11. Дідур Н. А. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Нац. ун-т «Чернігів. колегіум» ім. Т. Г. Шевченка. Чернігів, 2018. 20 с.
12. Закір'янова І. А. Формування соціокультурної компетентності у майбутніх вчителів іноземної мови в процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Ін-т вищої освіти АПН України. К., 2006. 22 с.
13. Квасник О. В. Формування соціокультурної компетентності студентів технічних університетів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Харків, 2013. 264 с.
14. Котубей В. Ф. Структурно-функціональна модель формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи в педагогічних коледжах. *ФМО*. 2019. № 2 (20). С. 54-58. DOI: 10.31110/2413-1571-2019-020-2-009
15. Курінна Л. В. Формування соціокультурної компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. КПУ. Запоріжжя. 2020. 344 с.
16. Ліпшиць Л. В. Формування соціокультурної компетентності майбутніх судоводіїв міжнародних рейсів у процесі вивчення соціально-гуманітарних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Херсонський державний університет. Херсон. 2018. 253 с.
17. Локшин В. С. Професійна компетентність майбутніх менеджерів соціокультурної сфери в контексті модернізації вищої освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2015. 42 с.
18. Лукашук В. І. Соціологія спорту : навч. посіб. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. 336 с.
19. Макєшина Ю., Лисенко С., Кравченко А., Самошкіна М. Формування соціокультурних компетенцій у майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту в умовах глобалізації. *Спортивний вісник Придніпров'я*. № 3. 2022. С. 87-104. DOI: 10.32540/2071-1476-2022-3-087
20. Машков Д. Н. Овладение социокультурными технологиями специалистами по физической культуре и спорту как новой профессиональной компетентностью. *Вестник спортивной науки. Труды молодых учёных. ВНИФК*. 2011. С. 71-74.
21. Мінц М. О., Маєр В. Я., Андрющенко М. І., Головаченко І. В. Соціологія спорту. *Наукові праці. Педагогіка*. 2018. Вип. 307. Т. 319. С. 114-117.
22. Паніотто В. Соціологія в анекдотах. К.: Дух і літера. 2022. 392 с.
23. Пахотина С. В. Формирование социокультурной компетентности студентов неязыковых факультетов педагогического вуза (на примере

- факультета физической культуры) : автореф. на соис. уч. степени к. пед. н. : спец. 13.00.08. Сургут. 2007. 19 с.
24. Похресник А. К. Соціокультурні орієнтації студентської молоді трансформаційного суспільства: сутність та динаміка (на матеріалах життєтворчості сучасного українського студентства) : дис... канд. філос. наук: 09.00.03. АПН України, Ін-т вищ. освіти. К., 2002. 147 с.
 25. Процюк І. Є. Формування соціокультурної компетентності майбутніх фармацевтів у процесі гуманітарної підготовки в коледжах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир. держ. ун-т ім. Івана Франка. Житомир. 2019. 20 с.
 26. Робоча програма навчальної дисципліни «Соціологія спорту» для здобувачів ступеня вищої освіти магістр, галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка», спеціальності 017 Фізична культура і спорт. Дніпро. ПДАФКіС. 2018. 18 с.
 27. Рябова Ю. М. Підготовка майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності в багатонаціональному середовищі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Чорноморський державний університет. Херсон. 2016. 238 с.
 28. Сафонова В. В. Основные принципы социокультурного образования средствами соизучаемых языков в XXI веке. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Серія: Педагогічні науки*: Чернігів: ЧДПУ. 2007. № 48. С. 259-264.
 29. Сватъев А. В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутнього тренера-викладача до професійної діяльності: дис. ... д. пед. н.: спец. 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти. Запоріжжя, 2013. 564 с.
 30. Табінська С. Соціокультурні компоненти у нормативному змісті підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт». *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Вип. 84. 2022. С. 245-249. DOI: 10.32840/1992-5786.2022.84.44
 31. Табінська С., Конакова О. Теоретичні засади та орієнтири у формуванні соціокультурних компетенцій майбутніх фахівців фізичної культури. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Вип. 80. Т.2. 2022. С. 169-173. DOI: 10.32840/1992-5786.2022.80.2.34
 32. Трикашна Ю. І. Формування англомовної соціокультурної компетентності у майбутніх філологів з використанням автентичного художнього фільму : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2017. 21 с.
 33. Усик О. Роль і місце соціокультурної компетентності у процесі підготовки майбутніх учителів. *Нова пед. думка*. 2010. № 3. С. 19-21.
 34. Утин Е. В. Образование как социокультурный феномен. *Журнал прикладной психологии*. 2005. № 6. С. 52-65.
 35. Філософія освіти : навчальний посібник. 2-ге видання / за наук. ред. академіка В. П. Андрущенко [та ін.]. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 348 с.
 36. Фоменко Т. М. Формування соціокультурної компетентності майбутніх аграріїв у процесі вивчення гуманітарних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Держ. ВНЗ «Донбас. держ. пед. ун-т». Слов'янськ, 2018. 20 с.
 37. Хачатрян Є. Л. Формування міжкультурної дискурсивної компетентності майбутніх фахівців з економіки в процесі вивчення гуманітарних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Центральноукр. держ. пед. ун-т ім. Володимира Винниченка. Кропивницький, 2020. 20 с.
 38. Хребтова В. В. Формування полікультурної компетентності майбутніх юристів засобами іноземних мов. *Наука і освіта*. 2011. № 6. С. 244-247.
 39. Шехавцова С. О. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови у позанавчальній діяльності університету : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04. Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2009. 20 с.
 40. Шиловська М. О. Соціокультурна компетенція майбутніх учителів іноземних мов: методологія та перспективи. *Наука і освіта*. 2009. № 7. С. 226-229.
 41. International Review for the Sociology of Sport. URL: <https://journals.sagepub.com/home/irs> (дата звернення: 15.10.22)
 42. Isik S. and Kasapoglu A. The Role of Sports in New Identity Construction: A Grounded Theory Research from Turkey. *Open Journal of Social Sciences*. 9. 2021. pp. 425-450. DOI: 10.4236/jss.2021.92028.
 43. Jovan Bazić. The social aspects of sport. *Physical education and sport through the centuries*. 2018. 5(1). pp. 49-66. DOI:10.2478/spes-2018-0005
 44. Montez de Oca J. Sociology of Sport: United States of America. In *Sociology of Sport: A Global Subdiscipline in Review*. Bingley, West Yorkshire: Emerald Group Publishing Limited. 2016. pp. 361-375. DOI: <https://doi.org/10.1108/S1476-28542016000009025>
 45. Risse H. *Soziologie des Sports*. Berlin: Reher. 1921.
 46. Seippel O. Topics and Trends: 30 Years of Sociology of Sport. *European Journal of Sport and Society*, 15. 2018. pp. 288-307. DOI: 10.1080/16138171.2018.1475098

Sushchenko A., Tabinskaya S. Optimization of the socio-cultural content of professional education of sports and physical cultural profile specialists

The article is devoted to the study of ways to optimize the socio-cultural content of the professional education of sports and physical culture specialists. The theoretical aspects of socio-cultural education, which can act as a "socio-cultural catalyst" of economic, cultural and other changes that mark a qualitatively new character of the socio-cultural dynamics of society, are highlighted. The theoretical justification of the search and selection of modern background knowledge of socio-cultural topics for experimental introduction into the educational process and improvement of the work program for teaching the discipline "Sociology of Sport" is presented with the aim of forming socio-cultural competencies in students of higher education in physical culture in the conditions of globalization. It is shown that sociocultural competence consists of separate general competences approved in the Standards of Higher Education for Physical Culture and Sports, namely: the ability to realize one's rights and responsibilities as a member of society, to be aware of the values of civil (democratic) society and the need for its sustainable development, the supremacy of law, rights and freedoms of man and citizen in Ukraine; the ability to preserve and multiply moral, cultural, scientific values and achievements of society based on understanding the history and patterns of development of the subject area, its place in the general system of knowledge about nature and society; ability to work in a team; ability to work in an international context; interpersonal skills; the ability to act on the basis of ethical considerations. The results of the conducted theoretical research are focused on the socio-cultural significance of sport, which makes it necessary to address the problem of the deep essence of human relations and the individual social code, while forming in students of higher education an attitude of cooperation, respect and tolerance not only in sports, but also after graduation sports career. It is noted that the problem of the formation of sociocultural competence among future physical culture and sports specialists studying in domestic institutions of higher education remains poorly developed and may go beyond the study of this discipline, intertwine in interdisciplinary connections and be realized most fully in extracurricular time within student clubs.

Key words: *work program of the discipline, standard of higher education, general competences, interdisciplinary connections, sociology of sport.*